

Максим Січеславець

СХІДНИЙ ВАЛ. 1985

**(альтернативні історії про
Дніпропетровськ і Січеслав)**

Максим Січеславець

СХІДНИЙ ВАЛ. 1985

(альтернативні історії про
Дніпропетровськ і Січеслав)

Електрокнига,
2013

Січеславець М.

Східний вал. 1985 – К.: Санченко: Електрокнига, 2013 – 180 с. :іл.

Літературно-художнє видання

Редактор: *Галина Ткачук*

Коректор: *Антон Санченко*

Ілюстрації: *Віталій Січкачук*

Дизайн, верстка: *Сергій Носаченко*

«Східний вал» – альтернативна історія про розділені кордоном міста Дніпропетровськ та Січеслав. І про те, як примхи історії та політики і повсякчасне, іноді навіть збройне, протистояння двох берегів Дніпра позначаються на долях простих українців, мешканців цього химерного міста. Виявляється, що два світи – то не тільки два дитинства, але й дві юності, дві зрілості і дві старості. І, попри все, існує незмінне і дещо ревниве зацікавлення одне в одному.

Книжка розповсюджується в рамках проекту «Електрокнига», одночасно в паперовому і в електронному варіантах. Паперовий варіант з доставкою по Україні можна замовити за e-mail elektroknyga@mail.ua, посилання на скачування електронної версії отримати на сайті «Автура» [www.avtura.com.ua/book/1072/].

ISBN 978-617-7026-10-4

ISBN 978-617-7026-02-9 серія

© Максим Січеславець, текст, 2013

© Проект «Електрокнига»

Зміст

Частина перша. Рече та стогне Дніпр широкий	
Розділ 1. Стіна	5
Частина друга. Чуден Днепр при тихой погоде	
Розділ 1. Барви.....	16
Частина друга. Чуден Днепр при тихой погоде	
Розділ 2. Обхідник	32
Частина перша. Рече та стогне Дніпр широкий	
Розділ 2. Садок вишневий коло хати	61
Частина перша. Рече та стогне Дніпр широкий	
Розділ 3. Орлиний зір	79
Частина друга. Чуден Днепр при тихой погоде	
Розділ 3. Звичайна людина	102
Частина друга. Чуден Днепр при тихой погоде	
Розділ 4. Citius, Altius, Fortius.....	122
Частина перша. Рече та стогне Дніпр широкий	
Розділ 4. Повернення	141
Острів Дніпропетровськ. 1953 рік	154
Епілог. 1987 рік	175

Географія – це доля.

Оксана Забужко,
з виступу у Дніпропетровську

Частина Перша: Рече та стогне Дніпр широкий

Розділ 1. Стіна

***

Кирило був совою. Ранкові прокидання були для нього нестерпною мукою, такою ж як відвідування батьків і перегляд радянських телеканалів. Але, якщо від гостей можна відмазатися, прикинувшись хворим, а телевізор – просто не вмикати, то регулярно прокидатися, коли ще й на світ не благословилося, треба було обов'язково, без права на вибір. Головне у цій справі – змусити себе піднятися з ліжка.

Кирило востаннє потягнувся й стрімким рухом скинув із себе ковдру. У нього сьогодні мав бути важкий день.

***

Кирило їхав автобусом через добру половину міста набережною. Дніпра. Це була одна з головних транспортних артерій Січеслава. Йому подобалося їздити нею. Хлопець завжди, якщо була можливість, сідав з того боку автобуса, з вікон якого було видно ріку. Кирилові подобалося дивитись на Дніпро. Не дарма, ой не дарма Гоголь писав, що «редкая птица долетит до середины Днепра». Письменник ніби здогадувався, що саме відбудеться з його рід-

ною Україною за сто років після написання цих слів. Зараз справді далеко не кожна птиця долетить до середини ріки, далеко не кожна людина перетне цю середину.

Дніпро, який раніше об'єднував Україну, тепер був не головною її артерією, а природною непереборною стіною, що розділила землю, розділила народ.

Кирило любив дивитись на Дніпро, на його широчезну гладь, на його води, які тільки у Шевченка можуть ревіти та стогнати, а насправді завжди спокійні. Але скільки потужності, скільки люті тримають вони у собі! Дніпро – це миротворець, який, маючи величезну силу, стає між сторонами конфлікту та гарантує своєю присутністю бо-дай крихкий мир.

***

Залізничний вокзал Січеслава був гордістю міста. Поєднуючи в собі класичний стиль дев'ятнадцятого сторіччя, часу побудови, і новітній стиль сторіччя двадцятого, часу реконструкції, вокзал був головними наземними воротами міста та всієї східної частини Української Держави. Гості як із Заходу, так і зі Сходу, що прибували у Січеслав щоденно тисячами, заходячи в центральний атриум вокзалу, дивилися вгору й неодмінно казали: «Оу!»

Те ж саме сказав німецькою і німецький турист Йозеф Штифке. Він зачаровано дивився вгору, милуючись різнобарв'ям кольорів каменю та скла, поки Кирило не смикнув його за рюкзак.

— Йозеф? – Перепитав він на всяк випадок.

— Йозеф. – Посміхнувся турист.

— Вітаємо у славному українському місті Січеславі! – Вистрелив Кирило на одному диханні. – Речі до мене додому тепер повеземо чи вже ввечері?

— Та в мене нічого важкого – лише рюкзак. – Радісно відповів Йозеф, йому кортіло скоріше подивитись на місто, про яке стільки чув від дідуся, стільки читав, де тільки міг.

— Тоді прямуймо в центр! Прошу за мною.

Кирило і Йозеф бачились наживо вперше, хоча знали один одного вже майже півроку. Саме німець ініціював цю дружбу, знайшовши адресу Кирила у Центрі Європейських знайомств. Він написав Кирилові розлогий лист про своє захоплення Україною, її історією, традиціями та мовою. Про свого дідуся, який воював тут у роки Другої Світової та обороняв Січеслав під час спроб Червоної Армії форсувати Дніпро. Кирило був приємно вражений такою зацікавленістю іноземця його Батьківщиною. На цьому й зійшлися. Півроку вони листувалися, і от 24 серпня Йозеф приїхав у це місто на екскурсію бойовими місцями пращура.

Вони їхали трамваєм №1 центральним проспектом міста. Йозеф із цікавістю дивився довкола. Хтозна, як він собі уявляв це місце ще у Німеччині. Але зараз він весь світився від щастя здійсненої мрії.

— Подобається Січеслав? – Спитав гостя Кирило.

— О, так, так! Це просто неперевершено! – Від хвилювання у німця сильніше проявився акцент. – Стільки бачив його на фотографіях, але й уявити собі не міг, наскільки воно гарне в реальності!

Кирило посміхнувся. Він також любив свою малу батьківщину.

***

Найбільш відвідуваним туристами місцем у Січеславі був, напевно, не Музей сучасного мистецтва і не Оперний Театр, а міст. Звичайний міст через ріку, який відрізнявся від інших своїх прикордонних побратимів по всьому світу лише тим, що це був, власне, не міст, а лише половина моста.

На початку шістдесятих між Україною та СРСР впроваджувалась політика «добросусідства та взаємовигідного співробітництва двох братніх країн». Результатом цієї політики стало збільшення товарообігу у три рази та оцей-от недоміст. Об'єкт планували здати в експлуатацію у 1967 році, до двадцятиріччя перемоги «союзників» над Гітлерівською Німеччиною, проект було узгоджено на найвищому рівні, кожна сторона повинна була зробити свою половину моста. Україна свою частину побудувала вчасно. Радянська ж сторона спочатку кілька разів переносила дату завершення своєї частини роботи, а потім, у зв'язку з похолоданням у відносинах між країнами, взагалі припинила будь-які силювання завершити будівництво.

Так і став міст пам'ятником невдалій спробі потоваришувати. З боку Січеслава на самому кінці добудованої частини було облаштовано оглядовий майданчик. Атракціон для любителів екзотики: простягни руку – і ти вже у Радянському Союзі. З боку ж Дніпропетровська на мосту стояв пункт прикордонного спостереження, а вхід на конструк-

ції моста стороннім людям було суворо заборонено. Якись півтори сотні метрів тут відділяли мешканців Січеслава та гостей міста від суворих радянських прикордонників.

***

— Сфотографуй мене! – Сказав Йозеф та простягнув руку за край моста. Така фотографія була обов'язковим туристичним артефактом, який туристи провозили з Січеслава.

— Ти, до речі, один із останніх, хто ось так може простягнути руку. – Сказав гостю Кирило, коли фотографію вже було зроблено. – Прикордонники з того боку дуже нервують, коли хтось так робить. Постійно шлють на нашу сторону претензії. А ще й нещодавно якийсь клоун стрибнув вниз, хотів якнайшвидше потрапити в «радянський рай». Розбився. Тому тут скоро повинні поставити плексигласову стіну.

— Розбився, кажеш? – Перепитав Йозеф та подивився вниз. – Ага, високо.

Вони ще хвилин з десять постояли тут. Німець спостерігав через орендований бінокль за життям на протилежаному березі.

— Слухай, як цікаво! – Казав він час від часу Кирилу. – Дивись, які незвичні автобуси! А машини які! А люди у що вбрані! І так близько, так близько! А прикордонники! Можна ж зморшки на їхніх обличчях порахувати!

— Ти на них не дивись! Можуть і стрільнути! – Пожартував Кирило, але Йозеф не зрозумів гумору й справді боязко відвернув оптику від силовиків.

Ввечері вони сиділи в ресторані. Йозеф налягав на страви української кухні, Кирило ж полюбляв кухню японську. Проте алкогольні напої були, звісно, місцевими.

Зі сцени ресторану лунала якась мелодійна музика. Хлопці розслабились за завели розмову про дівчат. Власне, більше говорив Йозеф, Кирило тільки посміхався та час від часу вставляв у відповідь щось доречне, але небатослівне.

— Які у вас дівчата! Які у вас дівчата! Цілий день сьогодні головою з боку в бік крутив, не міг надивитися. Що не дівчина – то скарб. Авжеж, і в Німеччині є багато гарних дівчат, але вони переважно у мерседесах їздять. А щоб так, по вулиці ходити – ні. Як я тобі заздрю! Так і хочеться залишитися тут! Цікаво, а з того боку також так багато гарних краль?

— Ще красивіші. Ти що, не бачив у бінокль? У нас тут майже у кожного на балконі портативні телескопи, постійно милуємося дівчатами на тій стороні. Ввечері прийдемо до мене, покажу. Знаю я там одну гарненьку східнянку, яка ніколи не зачиняє вікна. – Жартував Кирило.

Йозеф аж почав крутитися на стільці від такої перспективи. Йому, здавалося, хотілося б скоріше закінчити цю дурну вечерю, аби поїхати до Кирила спостерігати за оголеною громадянкою СРСР.

Тим часом музика стихла. На сцену вийшов ведучий вечора, який запросив на сцену наступного виконавця:

— Зустрічайте! Яків Короленко!

Публіка вибухнула оплесками. Той виконавець був, напевно, місцевою зіркою. Кирило давно не був у цьому закладі, тому Короленка не знав.

— Я часто буваю у Радянській Україні, – почав свій виступ Яків, – тому хочу трохи розповісти вам про неї.

Публіка знов несамовито заплескала.

— В Україні ви дивитесь телевізор, в Радянській Україні телевізор дивиться на вас. – Зал повалився у нападі реготу. Усі тут мали доступ до радянського телебачення, тому й жарт цей тут був зрозумілим, як ніде інде.

— В Україні ви обираєте партію, в Радянській Україні партія обирає вас. – Продовжував свій виступ Короленко.

— В Україні ви вірите в Бога, в Радянській Україні Бог не вірить в себе.

— В Україні ви їздите на машині, в Радянській Україні партія їздить за вас.

Кирило разом з усіма навкруги посміхався цій сатири над сусідами, але помітив, що його гість якось насуплено дивиться на сцену.

— Що таке? – Спитав він у Йозефа.

— Це некрасиво!

— Що некрасиво?

— Так говорити про своїх сусідів, про своїх братів.

— О-о, вони й не таке про нас кажуть, причому, не в ресторані, а по телебаченню.

***

Вранці наступного дня вони лежали на пляжі на Монастирському острові, заправлялися пивом та розмовляли.

— ... А тоді, уявляєш, ось там-от – Кирило показав у бік протилежного берега Дніпра, щоби точніше локалізувати місце, – злетів гелікоптер і полетів над рікою. Із нього почали стріляти по втікачеві. Ми думали, що хлопцю хана, але наші прикордонники були вже поруч і витягли його з води. Привезли отуди-от. – Показав на двоповерхову будівлю зліва від них, – Хлопець був поранений, але живий. Тільки ногу зачепило.

— І що з ним тепер, не знаєш? – Спитав Йозеф.

— Нещодавно по телевізору показували. Живий, здоровий. Працює тут. Одружився навіть.

— Ким працює?

— Охоронцем у магазині.

— Цікаво... – Багатозначно вимовив німець.

— Що саме? Про гелікоптер?

— Ні, цікаво, що охоронцем. Як ти думаєш, а ким він там працював. – Йозеф кивнув у бік Дніпропетровська.

— Хтозна. Інженером якимсь, напевно.

— В цьому й справа.

— Що?

— Що краще, працювати *там* інженером чи тут охоронцем у магазині?

— Розумію, до чого ти клониш. Слухай, ти – німець. Ти й уявити собі не можеш, що таке розколота нація, і що саме відбувається з того боку кордону. Це не державний кордон, це кордон цивілізаційний. *Там* – Кирило кивнув головою, – планова економіка, політичні репресії, життя в постійному страху...

— Але ж там безкоштовна освіта та медицина, немає безробіття та безхатченків.

— Тебе як послухати, так Радянський Союз – це просто рай на Землі. Чому ж звідти всі сюди втікають? Від своїх «затишних» маленьких квартирок у типових будинках, «гідного» окладу у науково-дослідницьких інститутах і «безкоштовної» медицини? – Кирило пальцями виділив кілька слів у лапки.

— Ваша пропаганда. «Тільки у нас все найкраще, тільки у нас найзаможніші люди, найліпше пиво, найгарніші дівчата». От на це пиво й ведуться.

— Ти що, лівак?

Йозеф промовчав.

— Ти зрозумій, ліваче, що таких-от, як ти, там розстрілюють в першу чергу. Думаєш, там суспільство ідеалістів? Що лише слабкі духом любителі пива намагаються звідти втекти? Ні! Там суспільство людей, що зневірилися. І лише сильні намагаються звідти вистрибнути. Бо краще на дні чистої ріки, ніж на поверхні болота.

Йозеф мовчав і дивився на той берег.

— Давай краще купатися! – Запропонував Кирило.

— Угу. – Погодився гість із Німеччини.

Вони з радісними вигуками кинулися у воду.

— До буйків? – Зробив Йозеф виклик Кирилу.

— До буйків! – Погодився той, і вже за дві хвилини вони обидва висіли на плавучій конструкції, намагаючись віддихатися.

— Тепер на берег?

— Ні, я туди! – Всерйоз сказав німець.

— Куди?

— У Радянську Україну.

— Яка Радянська Україна? Немає такої! Є Радянський Союз, однаковий усюди: й у Дніпропетровську, й у Москві, й у Душанбе.

— Я туди. – Сказав Йозеф і поплив.

— Стій! Стій! Стій! – Кричав йому услід Кирило, але німець не звернув назад.

За двадцять хвилин з того боку здійнявся гелікоптер.

Частина Друга: Чуден Днепр при тихой погоді

Розділ 1. Барви

***

Василь любив сидіти наодинці на березі Дніпра та дивитись на протилежний бік ріки. Там був Січеслав. Гарна назва для міста. Милозвучна й українська. Не те, що Дніпропетровськ.

Сі-че-слав! У місті з такою назвою хочеться одружитися, завести дітей, досягати найвищих цілей, померти, врешті-решт. Ця назва пестить вухо і, потрапляючи в середину людини, викликає там той самий спектр відчуттів, що й добрий алкоголь.

А Дніпропетровськ. Уже сама назва говорить про те, що тут можна тільки працювати на металургійному комбінаті, дивитись радянське телебачення та вити з туги за справжнім життям.

У Січеславі на пагорбах щороку з'являлися нові хмарочоси, створюючи неповторний силует міста над Дніпром. Василь був у лівобережному Києві й дивився звідти на Київ справжній. Але навіть тамтешні види не могли зрівнятися з тим, що бачив він тут. Мешканці Правого Берега й уявити собі не могли, як надзвичайно виглядає їхнє місто вночі. *Большое видется на расстоянии.* Хоча, може,

це й добре для них, що вони цього не бачать. Вони ж там живуть. Про що їм ще мріяти?

Авжеж, влада у Дніпропетровську й уявити собі не могла таку ситуацію, щоби хоч у чомусь поступатися своєму правобережному «побратимові». Тому протягом останніх п'ятиліток усі будівельні потужності міста було спрямовано на те, щоби наздогнати Захід у питанні забудови набережної зони. Силами трудових колективів Дніпропетровська та області понад берегом було побудовано чотири багатоповерхівки: у двох отримали квартири партфункціонери, ветерани війни та Герої Праці, у двох розташувалися державні установи. Будинки були облицьовані жовтим кахлем. Це, за задумом архітекторів, символізувало колір світила у дніпропетровському «Місті Сонця». Задля більшої схожості цей район так і назвали – «Сонячний». Цікаво, як виглядає це радянське архітектурне страхіття з того боку? Чи видають мешканцям квартир з видом на Дніпропетровськ безкоштовне молоко?

Василь не любив цих будівель, вважаючи їх жалюгідною пародією на те, що відбувалося в архітектурній сфері на протилежному березі Дніпра. Але у місті прийнято було пишатися своєю «сучасною» забудовою й водити подивитись на неї всіх гостей Дніпропетровська, навіть офіційні делегації із західних країн.

***

Саме тут Василь й познайомився з Оксаною, а через неї з усіма іншими тими людьми, яких він зараз називає друзями. Де ж ви тепер?

То був один із найщасливіших днів у його житті.

Цікаво, що не Василь розпочав це знайомство. Того дня він після навчання прийшов сюди на берег. Це часто з ним бувало. Василь сидів на березі, дивився на мурашине життя на протилежному березі та бодай мріями був там. Воно ж все таке близьке! А до Монастирського острова тут, взагалі рукою подати – менше кілометра. Звідти можна було розгледіти манісінські фігури спортсменів, які бігали тамтешніми алейками, і матусь із колясками, що вигулювали своїх немовлят на свіжому повітрі. Так близько! Але наче на іншій планеті! Точніше, у космос було полетіти легше, ніж потрапити на той берег Дніпра. А вже у статусі космонавта ти й міг би отримати дозвіл на відвідування Києва чи Січеслава у рамках дружнього візиту до братського народу. Офіційна наука стверджувала, що там живе братський, але не тотожний народ. Хоч до оприлюднення цієї тепер вже офіційної наукової думки не було й підстав навіть думати про це. Майже в усіх корінних мешканців Дніпропетровська на тому березі були родичі. Але для новоприбулих, які великими масами з'являлися у Дніпропетровську (велике промислове місто), авжеж, з того боку був братський, але класово чужий народ.

Отак і сидів Василь, розмірковуючи над загадками офіційної історіографії, коли до нього ззаду непомітно підкралася дівчина та неголосно сказала українською:

— Не підкажете, як пройти на Набережну Перемоги?

Василь закохався у неї ще до того, як обернувся.

По-перше, мало хто у Дніпропетровську розмовляв українською, по-друге, Набережна Перемоги – це ж...

— Это же на том берегу! – Радісно відповів він їй та обернувся. Але побачив там уже розчароване обличчя дівчини.

— Тю. – Сказала вона.

— Перепрошую. – виправився Василь. – Змушений вас розчарувати, але пройти на Набережну Перемоги вам, шановна панно, не вдасться. Принаймні, сьогодні.

Оксана посміхнулась:

— Сьогодні точно не вдасться.

Вони гуляли набережною поки не стемніло.

Василь, бувало, мріяв, що коли-небудь ось так до нього підійде вродлива дівчина та спробує познайомитися, при чому українською. Але він їй уваяти собі не міг, що так відбудеться насправді.

Вони гуляли вздовж берега та майже не розмовляли одне з одним. Просто не було сенсу у цьому. Якось все було зрозуміло і без слів. І так добре було! Якась іскра пройшла між ними того дня. Іскра, що з'єднала їх прозорою ниткою, зробивши з двох неповноцінних половинок єдине гармонійне ціле.

— Ходімо зі мною. – Сказала Оксана та потягла Василя у тролейбус, який саме під'їхав на зупинку, що була неподалік.

Вони вдвох щосили кинулися до нього, стрибнули всередину. Двері зразу ж зачинилися, і хлопець та дівчина почали цілуватися, невміло, але із пристрастю.

***

— Зробимо це вдвох – ти і я? – Спитала його Оксана, показуючи на темну поверхню ріки.

— Еееее.. – Василь сумнівався.

— Зараз, або вже ніколи. – Її очі блищали.

— Гммм...

— Нумо!

— Добре! Добре! – Погодився хлопець та почав скидати з себе одяг.

Оксана посміхнулася та взялася робити те ж саме.

— Стій! А якщо хтось вкраде наші вбрання, поки ми будемо там?

— Дурню! Яка різниця?

— І справді, яка різниця?

Вони ж розбігу кинулися у воду й попливли. Жоден гелікоптер не стріляв по них, суворі прикордонники з моторних човнів не намагалися перегородити шлях. Вони перепливли ріку, лягли на пісок і подивились у зоряне небо.

— Оно бачиш літеру W? Це Кассіопея.

Нехай це був не Дніпро, а Самара. Нехай на ній не було державного кордону. Але свої власні внутрішні кордони вони того дня перетнули.

***

— Нет, я вовсе не против русского языка. И, безусловно, он должен занимать ключевое положение в Советском Союзе. Но это не означает, что он должен полностью вытеснить наш язык. Ведь во всем Днепропетровске

не осталось ни одной вывески на украинском. Украинский драматический театр – и тот понемногу переходит на русский. Где, спрашивается, наше гарантированное Конституцией право на равноценное использование родного языка? Они оправдываются, говорят, что Днепропетровск – русский город. И давно он русский? Еще тридцать лет назад в нашей части города русского языка вообще было не услышать. Но потом началось. Вот мой отец с детства на украинском разговаривал. Но пошел в школу. Так ему и всем другим нашим детям учительница сказала, дескать, школа – русская, поэтому все обязаны говорить на русском. А кто не хочет, пусть идет в украинскую школу, которая в пяти километрах. Вот такая языковая политика. Сейчас во всем городе днем с огнем не услышишь украинскую речь.

— Вікторе! – Звернулась до промовця Оксана.

— Да!

— То ж розмовляй українською.

— Да я бы с радостью! Но город-то русскоязычный.

На русском – комфортнее.

— То й не кляни долю. Починати зміни потрібно з себе. Ти що, чекаєш, поки місто саме перейде на українську?

Оксана познайомила Василя з кількома національно свідомими молодими людьми, які час від часу збирались у когось на квартирі, а частіше – на свіжому повітрі.

Вважалося, що просто неба Органи не зможуть підслухати ці надважливі розмови. Василь швидко став серед них своїм. Виявилося, що йому також легко вдається брати

участь у патріотичних розмовах, треба лише казати вголос те, про що він багато думав до цього. У цій компанії це було не зрадою своєму радянському народові, а навпаки – ознакою наявності розуму. Але Оксані така активність хлопця не подобалась.

— Менше кажи, більше слухай. – Повчала вона Василь, але той не зовсім розумів, як це: приходити до дискусійного гуртка й мовчати. Позиції своєї дівчини він знаходив єдине пояснення – вона любила справи, а не балачки. Це її кредо він розкусив це в перший день знайомства. В усьому іншому вона була для нього загадкою.

***

Василь з Оксаною часто сиділи на тому місці, де вони познайомилися. Дивитись ввечері на життя великого міста навпроти було одним із найкращих занять на світі. Принаймні вони вдвох були у цьому впевнені.

— А ти би хотіла жити на тому березі? – Спитав якось Василь у коханої.

— Ні. – Навіть не думаючи відповіла вона.

Василь здивувався. Йому завжди здавалося, що кожна людина у Дніпропетровську мріє жити у Січеславі. Він щиро не розумів, як, щодня дивлячись на вогні міста навпроти, взагалі можна думати про якісь перспективи у цій сірій радянській буденності? Авжеж, на цю тему було не прийнято розмовляти. Але ж здоровий глузд кожної нормальної людини повинен був постійно нашіптувати їй думку про ворожість тутешнього оточення. Проте ні, виявляється, є люди, яких все влаштовує й тут. І хто є однією

із них? Оксана! Остання, кого би він запідозрив у симпатіях до радянського устрою.

— Як так?

— А? – Не зрозуміла Оксана.

— Ти що, комуністка?

— Сам ти комуніст! Не мели дурниць!

— Тоді ж чому ти не хочеш в Україну? Тобі що, Дніпропетровськ подобається?

— Так, подобається, я тут народилася, тут живу. А щодо України: а тут хіба не Україна?

— Радянська.

— А радянська – це вже не Україна?

— Не зовсім. Куца вона якась.

— А я так не думаю. Те, що у нас розмовляють російською, а росіян та інших азіатів вже більше, ніж нас, не означає, що тут вже не Україна.

— Тобто тебе це влаштовує?

— Абсолютно не влаштовує. Серце болить за це. Але переїхати звідси я би нікуди не змогла. Це моя земля! Це українська земля! І я все готова віддати за те, щоби вона і далі була українською. А втеча на Захід – це зрада своїй Батьківщині.

— Советскому Союзу что ли?

— Ні, саме Україні. От ти мрієш про те, аби опинитися на тому березі. Але ж ти поїдеш, а тут стане на одного українця менше. Хіба це не зрада? Треба жити тут, боротися за свої ідеали, а не тікати туди, де все давно виборено, до легкого життя. Бо так вчиняють боягузи. Ти боягуз?

— Ні!

— Тоді ж чому так мрієш про втечу?

— А ти чому так часто ходиш сюди дивитись на Січеслав? Ти ж його не любиш.

— Дурню! Авжеж, люблю! Але Дніпропетровськ люблю не менше. Точніше – набагато більше. Якщо всі поїдуть туди, то хто ж тут залишиться? Москалі?

— Та вони не менше за нас мріють про те, щоб опинитися там.

— Отож бо й воно. Буде ще один «русский город». Ні, краще бути тут, на передовій, ніж відсиджуватися у тилу.

***

Не одна Оксана воліла витратити час не на пусту балаканину, а на конкретні дії.

Люди з «дискусійного гуртка» погодилися, що треба не сидіти по кухнях і не теревенити, а зробити щось корисне для справи відродження національної культури у рідному місті.

Першою акцією «клубу» стали поетичні читання під пам'ятником Шевченкові на однойменній площі. Серед національно свідомої спільноти було кілька більш-менш талановитих поетів. Вони й були призначені бути ударною силою читань. Усі ж інші, за бажанням, могли зачитати свої улюблені вірші українських класиків. Була домовленість читати твори лише радянських поетів, щоби влада не змогла звинуватити учасників заходу в антидержавній діяльності.

Василь ще зі школи любив вірші Лесі Українки. Вона жила ще задовго до розколу, тому її творчість вивчали у школах та вищих навчальних закладах, на відміну від творчості тих, кому пощастило опинитися з того боку Дніпра.

***

У суботу на площі Шевченка за доброї погоди завжди було багато людей. Так і того дня: сотні перехожих урочисто походжали бруківкою, шукаючи тінь під кронами дерев.

Але поетичні читання під пам'ятником поету особливої уваги до себе не привернули. Та все ж із десятків людей, окрім самих учасників дійства, біля Шевченка зібралося.

Коли Василь декламував Лесине «Слово, чому ти не тверде, як криця», до пам'ятника під'їхала міліція. Хоч охоронці правопорядку й не втручалися у справу, їхня присутність під боком якось негативно вплинула на читання. Випадкові слухачі швидко розбіглися у своїх справах. А Василь виявився передостаннім з виступантів. За ним вийшла Оксана з віршами Олександра Олеся. На цьому поетичний вечір й закінчився: ніхто більше не зголосився виступати, навіть самі поети, виступ яких, власне, й планувався як кульмінація читань.

Але в цілому читання були визнані такими, що відбулися.

Було прийнято рішення надалі збиратися так раз на два тижні.

***

Але поведінка товаришів дуже здивувала Василя та Оксану. А ще більше їх здивувало те, що ця поетична капітуляція перед двома міліціонерами, які навіть не втрутилися у проведення читань, не була суворо засуджена на загальних зборах. Це просто замовчали, ніби так і треба. Усі робили вигляд, наче нічого не сталося.

Стало зрозуміло, що далі із цими інтелігентами тим, хто жадає якихось серйозних зрушень, не по дорозі.

— Нехай читаюся свої віршики та бігають від кожної підозрілої особи самі. – Підвела підсумки Оксана. У Василя ж не було жодного іншого виходу, крім як погодитися із коханою.

У той час вони вже жили у неї. Виявляється, дівчина мешкала у власній однокімнатній квартирі на проспекті Правди. На питання Василя, звідки у неї така розкіш, Оксана відповіла, що бабуся залишила.

Хоч вони й жили разом, Василь все одно мало знав про свою дівчину. У квартирі він не знайшов жодного артефакту, який міг би якось розповісти йому про неї: жодної фотографії з родиною, жодних листів, жодних щоденників. Було таке враження, ніби Оксана народилась разом з цією квартирою у день їхнього знайомства.

А на всі особисті питання дівчина відповідала мовчазною посмішкою.

***

Других літературних читань під пам'ятником Шевченку не відбулось. За два тижні, що минули з дня пер-

шої акції, майже в усіх її учасників виникли більш-менш помітні проблеми. При чому ні в кого не було безпосереднього контакту з органами державної безпеки, але її втручання стало очевидним, коли то в одного, то в іншого члена «дискусійного гуртка» на рівному місці з'являлися негаразди. Комуś за єдине лише запізнення на роботу вліпили сувору догану, до когось додому з перевіркою паспортного режиму навідалася міліція. Василь, наприклад, мав неприємну розмову з деканом факультету з приводу того, що останнім часом якась зайва, на думку декана, громадська діяльність почала заважати навчанню хлопця. І керівнику факультету не хотілося би розлучатися з одним із найперспективніших студентів. Цей суцільний евфемізм Василь легко зрозумів і пообіцяв деканові спробувати зменшити власну участь у суспільних процесах, аби більше часу присвятити університету, бо ж за рік – диплом.

Цей тиск давав зрозуміти, що КДБ знає про них і не збирається миритися з існуванням гуртка інакодумців біля самого державного кордону.

Дехто вважав, що нічого серйозного не відбувається. Тільки йолоп міг думати, що «органи» не тримають їх під наглядом. І діяльність «клубу» треба продовжувати, але обережно, без гучних акцій, принаймні поки що. Проте переважна більшість сприйняла «гоніння» надто близько до серця й подумувала над тим, аби припинити регулярні відвідування засідань.

На цьому їхній гурток вільнодумців припинив своє існування.

***

Василю дуже не вистачало цих посидінок по кухнях малознайомих людей. Авжеж, у їхній власній квартирі час від часу збиралися невеличкі компанії кухонних віртуозів слова, але це вже були лише віддалені відлуння того активного процесу, який відбувався ще нещодавно. Лише кілька тижнів минуло з того тріумфального дня, коли вони читали вірші українською під пам'ятником Шевченку, але більша частина тих людей, які були тоді поруч, зникли з життя Василя та Оксани, ніби їх ніколи й не було.

Оксана ж чомусь все більше віддалялася від Василя. Як часто й буває, з боку все виглядало, ніби все у їхніх стосунках нормально. Вони часто говорили один одному інтимні речі, регулярно кохалися, ходили кудись. Але часу, який вони проводили разом, було все менше і менше. Оксана пізно поверталася додому, не пояснюючи причин свого запізнення, інколи взагалі не ночувала у себе. Василя це дуже бентежило. Він не почувався у цій квартирі як вдома. Це було передовсім житло саме Оксани. А за її частоті відсутності ця квартира здавалася Василеві особливо чужою.

Усі спроби заговорити з Оксаною з приводу того, що відбувається, зустрічали стіну ігнору. Дівчина, як завжди у незручних для неї становищах, посміхалася та мовчала.

***

Усе їхнє життя змінилося миттю в один день.

— Ти готовий зробити Вчинок? – Спитала Оксана Василя зранку.

Хлопець знав свою кохану і розумів, що у такі моменти в жодному випадку не можна мимрити та уточнювати подробиці. Якщо Оксана спитала це в нього, то це справді важливо. Чергове випробування, з якого вона робила якісь власні висновки.

— Готовий!

— Це добре. – Посміхнулася вона. – Тоді ходімо гуляти! Така погода за вікном чудова!

День справді був чудовий. Вперше за кілька днів припинився дощ, визирнуло сонечко, яке зігрівало перехожих теплим промінням, тішило очі. Життя здавалося прекрасним. Було таке відчуття, ніби влада вимолила у своїх комуністичних богів добру погоду на цей день. Сьогодні ж було свято – День Перемоги, 23 липня!

Василь з Оксаною пливли в людському потоці у напрямку до центру міста – великої площі, яка ділила проспект Правди на дві рівні половини: північну та південну.

На майдані вже розпочався святковий концерт. Виступав зведений хор Придніпровського військового округу, співав «Вставай, страна огромная». Сценою бігали дві групи солдат: одна у радянських одностроях, друга – в японських. Вони імітували запеклий бій. Присутні, посміхаючись, дивилися на сцену. Усі знали, чиєю перемогою це закінчиться.

— Дивись туди. – Оксана показала пальцем у бік пам'ятника Леніну, який стояв напроти сцени на іншому боці площі.

Василь намагався побачити там щось надзвичайне, але марно. Ленін як Ленін, сірий, непоказний. Добре, що

хоч пташиний послід з нього на честь свята змили.

Оксана витягла з куртки невеличкий радіопристрій. Дивно, звідки в неї такий раритет? У Дніпропетровську таких, напевно, кілька десятків штук, та й ті лише в якихось високопосадовців і родичів дипломатів.

— Ти все ще готовий до вчинку? – Знов спитала у Василя дівчина.

— Так!

— Ти цілком усвідомлюєш, що наслідки цього можуть бути *надсерйозними* для тебе, для мене, для нас усіх?

— Так! – Василю все це вже не подобалося, але права на іншу відповідь, будучи разом із такою дівчиною, він не мав.

— Тоді натисни кнопку.

Василь увімкнув радіо. Легкий сплеск було ледь чутно на тлі хорової музики, що лунала зі сцени. Але люди з натовпу одне за одним почали обертатися. І вже за кільканадцять секунд над площею зависла абсолютна тиша. Усі дивилися на пам'ятник Леніну. Сірий і непоказний раніше, тепер він майорів яскравими розводами фарб. Вождь всесвітнього пролетаріату був схожий більше на папугу, ніж на людину. Але ніхто не сміявся. Публіка у страху почала розбігатися з площі.

— Біжімо! – Прокричала Василеві Оксана й смикнула за руку, вивівши хлопця зі ступору.

Вже за кілька хвилин вони були вдома. Ще ніколи до того вони не кохалися з таким несамовитим натхненням.

За ними прийшли зранку. Василь саме повертався з магазину, коли побачив, як Оксану, його кохану Оксану виводять з під'їзду та садять в авто з чорними номерами. Сенсу повертатися до себе додому, авжеж, не було.

Василь не знав, куди йти. Тому пішов туди, де йому все ще могло було бути добре – на набережну, на Дніпро.

Він сидів, пив молоко, спостерігав за життям на протилежному березі. Ще півгодини тому він був таким щасливим, як ніколи. А от тепер...

Василь роздягнувся й ступив у воду. За хвилину він був вже біля буйків. Віддихався й поплив далі. Якщо він правильно розуміє тутешню географію, йому пливти хвилин тридцять.

Василь плив на зустріч новому життю, але світ на іншому березі замість того, щоби наближатися, навпаки, віддалявся і здавалося хлопцеві таким маленьким! Маленькі мурашині машинки їздять на набережній з того боку, маленькі іграшкові будиночки, що тільки здаються хмарочосами, а насправді – не вище коліна. Усе тамтешнє життя – це тільки красива картинка, декорації лялькового театру, мрія про рай. А справжня Україна – тут. Там, де він, де Оксана, де батьки, де заводи з височенними трубами, де проспекти з радянською забудовою, де різнокольоровий Ленін. Оце – справжнє життя, а не десь там, де його немає і, напевно, ніколи не буде.

Василь повернув назад.

А там на нього вже чекала машина з чорними номерними знаками.

Частина Друга: Чуден Днепр при тихой погоді

Розділ 2. Обхідник

***

За жодні дивіденди, за жодні блага Микита не згодився би змінити роботу. Всі йому дорікали, як це він – людина з інтелігентної родини, єдиний син кандидатів технічних наук, працює якимсь обхідником залізничних колій.

— У нас країна рівних можливостей. – Пояснював Микита. – Хочу – науковцем стаю, хочу – космонавтом, хочу – обхідником.

Не зрозуміти їхнім куцим розумом усі переваги його роботи. По-перше, робота не важка. По-друге, на свіжому повітрі. По-третє... Про це пізніше.

Авжеж, якби Микита був простим обхідником колій де-небудь в іншому місці, наприклад, на Ігрени чи взагалі в Сибіру, він би вовком вив від нудьги та жалю до себе, за «бесцельно прожитые годы». Інша справа – тут. У роботі на прикордонних територіях свої переваги.

На своїй ділянці він і цар, і князь, і шах. Особливо йому подобалось те, що вона була невеличкою – кілометри з три від залізничної станції Дніпропетровськ-Центральний (у народі – «Нижньодніпровськ», на честь платформи,

яка була тут до роз'єднання міста) до єдиного діючого моста через Дніпро. Колія ця мала стратегічне призначення – остання залізнична твердиня перед ворожою територією. І хоч потяги ходили тут не часто, вона була в ідеальному стані – це ж все-таки обличчя всієї радянської залізниці, перше, що бачать гості з Заходу у цій країні, що вони відчують власними сидницями. Але добрий стан колії насамперед був обумовлений не турботою про заднє місце буржуйських недобитків, що посміли сунутися у СРСР, а військовими цілями. Керівництво, попри всі заяви про непорушність нинішніх кордонів заради миру у всьому світі, певно, не полишало надій на «мирне возз'єднання» усіх українських земель. А для цього усі прикордонні шляхи, авжеж, повинні бути ідеальними, щоби нічого не заважало мирному марш-кидку радянських бронепоездів із танками через Дніпро та далі.

Хоча не причетність до великої справи найбільше подобалась Микиті в його занятті. Головне – це ті поїзди, що час від часу проходять через підзвітну йому колію. І передусім не ті поїзди, що йдуть на захід, а ті, що йдуть звідти.

Два рази на тиждень ворота відчинялися – і з мосту на Лівий Берег Дніпра на територію УРСР з'їжджав пасажирський поїзд «Єднання» сполученням Київ-Донецьк. Це був Микитин зірковий час. Хоч він ніколи й не спілкувався з жодним пасажиром потягу, проте був вельми популярним серед них. Багато з тих, хто постійно їздив цим маршрутом (а це, переважно, дипломати, технічні спеціалісти високого рівня та громадяни України, що мали родичів

на лівому березі та спецдозвіл на їх відвідування), знали Микиту якщо не на ім'я, то на обличчя. Він був живим атракціоном, улюбленцем мандрівної публіки, звірятком у зоопарку.

Згідно з інструкцією, обхідник *особливо важливої ділянки колії* при наближенні потягу повинен стати у позі «Струнко!» обличчям до рухомого об'єкта. З'явилися ці дивні рядки ще за часів Микитиного попередника – першого обхідника спецділянки. Тоді в одному із західних часописів вийшов великий звіт про мандрівку тамтешнього відомого журналіста та письменника Українською Радянською Соціалістичною Республікою. І ця ворожа морда написала, ніби першим, що вона побачила, перетнувши кордон, були сидниці обхідника колії, який саме нахилився, аби підібрати сміття. Хтось із партійних бонз республіки, прочитавши цю статтю, влаштував рознос керівництву залізниці, а те негайно відігралось на підлеглих... Галасу було багато, декого навіть відвезли в лікарню з серцевим нападом. Врешті, аби уникнути подальших непорозумінь, було внесено відповідні зміни в посадові інструкції.

Уже в перший робочий день Микита, почувши, як поїзд проходить по мосту, став у потрібну позу, зробив серйозне обличчя та гідно зустрів гостей із Заходу. Зворотною реакцією від них була пачка цигарок, яка полетіла з одного з вікон у Микитин бік. Коли потяг пройшов, він підняв «подарунок», підозріло покрутив його в руках, понюхав і врешті-решт закурив. Тютюн був м'який, дуже приємний. Микита у думках щиро подякував щедрій західній душі.

«Зрештою, не всі вони там погані на Заході...» – Подумав обхідник, затагуючись цигаркою.

***

Два рази на тиждень поїзд «Єднання» проходив повз Микиту, і щоразу обхідник отримував якийсь презент від пасажирів. Авжеж, раз на раз не приходилось, але виявилось, що пачка цигарок – це найменше, на що він може розраховувати. Веселі п'яні інтуристи любили «серйозного» хлопця за вікном, і віддячували йому за чемність чим могли. До його ніг летіли надпиті пляшки закордонного алкоголю, дрібні гроші різних країн, солодоші, їжа, свіжі числа друкованої преси. Один раз він отримав навіть м'яку дитячу іграшку – салатогового зайця з довгими вухами.

Таким нехитрим способом Микита отримував суттєвий додаток до зарплатні. Отриману їжу він з'їдав сам одразу ж, алкогольні напої випивав із друзями, валюту закупавав від гріха подалі неподалік від колії, дещо продавав, зайця ж подарував племінниці.

Не важка, але відповідальна робота на свіжому повітрі, достойна зарплатня, постійні подарунки від добрих людей з усіх усяд... Микита вважав, що має найкращу посаду в світі.

***

Попри близькість до кордону, Микиті рідко доводилося спілкуватись із представниками Західного Світу. Зазвичай спілкування це було одностороннім – п'яні люди раз у раз щось кричали йому з відчинених вікон, інколи

добрі слова, інколи – образи. Обхідник не звертав на це уваги – чорт з ними, дурнями. Нехай кричать собі, що хочуть. Вплутуватися у розмову – собі гірше. Тим більше, що повноцінної балачки на ходу й не вийде.

Але одного разу йому вже ж довелося нормально поспілкуватися з гостями з того боку кордону. Та ще з якими гостями!

У той день поїзд, перетнувши міст, з якихось невідомих Микиті причин не попрямував прямим ходом до станції Дніпропетровськ-Центральний, а зупинився на перегоні, за який, власне, й відповідав він як обхідник колії. Микита, згідно інструкції, стояв прямо обличчям до потягу та посміхався. З відкритого вікна, що було напроти нього, на хлопця дивились дві гарненькі білявки.

— Дивись, дивись! – Сказала одна іншій. – Який хлопчик.

Та подивилась на Микиту та посміхнулась.

— Ага, красунчик!

Микита не знав, куди й подітись. Авжеж, він не страждав від байдужості слабкої статі до нього. Дівчата вважали його гарним, і він з насолодою цим користувався. Але від представників жіночої частини буржуазного світу він таких похвал і не очікував почути.

— Гей! Чуєш нас? – Зверталась одна з білявок до нього.

Микита розгубився. Напевно, почервонів, але продовжував щиро посміхатися гостям держави.

— Він що, глухонімиий, чи що?

— Напевно, не розуміє нас, спробуй російською.

— Не розумієш? – Із співчуттям спитала білявка Микиту.

— *Почему же? Розумию.* – Не витримав він.

— Ура! Він нас розуміє! – Зраділа дівчина. – А ми розуміємо тебе. Чудово! Як тебе звуть?

— *Микита.*

— *Нікіта!* Гарне ім'я. І ти теж гарний. Скажи-но, красунчику, а ти що робиш сьогодні ввечері?

— *Что?* – Перепитав Микита тупо.

Одна з білявок підморгнула.

— Покажеш дівчатам місто?

Микита мовчав. Дівчатам?! Западенкам?! Показати місто?! Це що, спроба завербувати як агента? Що у КДБ скажуть? Вони ж, напевно, слідкують за усіма приїжджими. Хтозна, що це за дівчата! Може, з СБУ, чи взагалі – журналістки.

— Та не соромся! Ми не кусаємося! Уля, підтвердь!

— Ага, не кусаємося! – Сказала друга білявка та жартома клацнула зубами.

— Нумо! Давай! Ми ж нікого не знаємо у вашому місті! А нам тут всього одну ніч гуляти, потім далі поїдемо! Ми – фольклористки, збираємо українські пісні по селах, їдемо у Васильківський район. Ти знаєш пісні?

— *Знаю. Я от своей бабки в селе много чего слышал, даже молитвы,* – козирнув він. – *Хотя вообще я атеист.*

— Ну от, допоможеш нам. А ми напишемо офіційну подяку на твоє ім'я, премію получиш, чи щось таке.

Микита мовчав.

— Подумай! Поїзд зараз рушить, а ти втратиш, може, єдиний у твоєму житті шанс поспілкуватися з людьми з України.

— *Точно фольклористки?* – Спитав Микита.

— Коляд-коляд-колядниця-смачна-з-медом-паляниця-а-без-меду-не-така-дайте-дядьку-п'ятака! – Сказала на одному диханні дівчина. – Переконала?

— *Ммм. Да!*

— То приходь ввечері... О котрій ти закінчуєш?

— *В семь!*

— То приходь о восьмій в готель «Весна». Знаєш такий?

— *Знаю.*

— Встигнеш?

— *Да!*

— Будемо чекати на тебе перед входом. Домовились?

— *Да!*

У цю хвилину машиніст ніби почув, що їхня розмова закінчується – й поїзд рушив далі.

— Давай, не запізнюйся! – Кричала йому з вікна балакуча білявка.

***

За десять хвилин до восьмої Микита вже був біля входу у готель «Весна». Це був, напевно, найкращий із закладів такого типу в Дніпропетровську. Оскільки «Інтурист» лише будувався на набережній Дніпра, саме у «Весну» селили іноземних гостей. Про внутрішнє ж убрання

та меню ресторану цього готелю у місті ходили всілякі неправдоподібні чутки.

Микита прогулювався через дорогу від входу у «Весну». За ті п'ятдесят хвилин, що були у нього після закінчення зміни, він встиг прибігти додому, помитися, поголитися, переодягтися у костюм і побризкатися одеколоном. Сьогодні він мав бути ідеальним.

Вона підкралася до нього непомітно. Поки Микита видивлявся знайоме обличчя серед тих, хто виходив з «Весни», дівчина підійшла до нього звідкись збоку та прошепотіла на вухо:

— Нікіта-троглодіта!

Він ледь не підстрибнув від несподіванки.

Білявка ж посміхнулася.

— Зоряна. – Представилася вона йому та простягнула руку.

— Как? – Перепитав Микита.

— Зо-ря-на!

— *Приятно познакомиться, Никита.* – Він машинально потис її вузьку жіночу долоню. Його ніби струмом вдарило від усвідомлення, що це вперше він торкається когось з того боку Дніпра.

***

— *Прогуляемся?* – Спитав у Зоряни Микита.

— А у вашому місті є, що подивитись?

— *Ну... Набережная.*

— Я тебе прошу! Бачили ми вашу набережну з нашого боку!

— *Еще проспект Правды есть...* – Микита почесав за вухом та нащось уточнив, – *Он вообще-то «проспект имени газеты Правда», но у нас так никто не говорит.*

— Оце він? – Спитала у нього Зоряна, маючи на увазі вулицю, на якій вони знаходились.

— *Да.*

— Ні, дякую.

Микита отетерів. Яюсь швидко закінчувалося його знайомство з дівчиною із Заходу. Він-бо думав, що Зоряна справді хоче подивитись Дніпропетровськ. А вона бач яка вередлива. Носом крутить.

— *А подруга твоя где?* – Намагався він врятувати ситуацію.

— Уляна? В номері залишилась. Каже, що недобре себе почуває. До речі, не хочеш піднятись до нас? Познайомитесь.

Микита із сумнівами подивився на вхід у готель. Навряд чи його туди пустять.

Зоряна перехопила його погляд.

— О, за це не турбуйся. Зі мною – пройдеш. Ходімо?

— *Ага!* – Погодився Микита.

***

Уляна лежала на великому двоспальному ліжку в одній лише нічній сорочці. Крізь тонку напівпрозору тканину світилося загоріле молоде тіло, світле волосся розсипалося по плечах. Очі її були закриті, на губах гра-ла ледве помітна посмішка, ніби в дрімоті їй привиділо-ся щось приємне. Почувши, як скрипнули двері, дівчина

стрепенулася, заплескала очима, швидко сіла спиною до дверей і щось заховала в сумочку, яка стояла на тумбочці. Але посміхатися не перестала. Микита помітив рум'янець на її щоках і сам несподівано почервонів.

— *Привет*, – збентежено сказав він.

— Привіт, – підморгнула Уляна через плече. Опустивши руку за край ліжка, вона вивудила звідти почату пляшку шампанського.

— Ти не за кермом, сподіваюся?

— *Не*, – сором'язливо посміхнувся Микита, для якого це прозвучало компліментом. Щоб накопити на машину, йому треба було б клянчити у проїжджаючих туристів копійки до самої пенсії, а потім ще років 20 стояти в черзі.

Він узяв пляшку, зробив великий ковток. Шампанське було теплим і несмачним. Він змусив себе проковтнути його і витер рот рукавом, за що тут же себе вилаяв, тому що у дівчат це викликало сміх.

— *То, что нужно*, – видохнув Микита, поглянувши на етикетку. – *Киевское или харьковское?*

Дівчата розсміялися ще голосніше.

— Справжнє шампанське не буває київським або харківським, – сказала Зоряна.

— Воно взагалі радянським не буває, – посміхнулася Уляна, забрала пляшку і зірвала з неї гострим нігтем етикетку. – Шампанське роблять в Шампані!

Зоряна підійшла до міні-холодильника «Морозко», який причаївся в кутку, і вийняла з нього іншу пляшку – більш фігуристу, з іноземними написами на етикетці. Микита покірно прийняв холодне скло в руки, відійшов

до вікна і почав розкручувати тонкий дріт, що обвив шийку. Крізь скло відкривалася панорама проспекту, площі, кількох вулиць і далекої смужки річки, яка золотилася в променях західного сонця. Кондиціонер приємно обдував його чоло, за спиною про щось перешіптувалися дівчата.

«Сейчас они меня споят, а потом будут спрашивать про стратегические поезда и линии», – подумав він несподівано. Але одразу ж засоромився своїх думок. Ні, з ним такого не може статися. Хоч пропаганда і любить розповідати байки про шпигунів, яких нібито повне місто, однак усі, хто вже вийшов зі шкільного віку, розуміють, чого варте це базікання. *«Еще неизвестно, кто кого споит!»* – вирішив Микита, азартно зриваючи фольгу. Далі його фантазія забуксувала, але в животі стало тепло, і спина відразу спітніла.

— А що, Микито, багато через ваш полустанок боеголовок возьять? – запитала раптом Зоряна млосним голосом.

Шляховий обхідник ледве не зронив пляшку, неначе його по голові шваркнули мішком гною. Піт полив градом по спині, скронях і пахвах, в роті стало кисло. *«Вот тебе и сказки про шпионов!»*, – подумав парубок розгублено.

Не знаючи, що сказати, він обернувся до дівчат – і отетерів. Білявки цілувалися, лежачи на ліжку. Глибоко, взасос, з язиками. Микита бачив таке одного разу по відео у приятеля. Але живцем – ніколи. Він зрозумів, що про боеголовки – це був жарт, і запізно засміявся. Дівчата розірвали поцілунок і глянули на нього спантеличено – мабуть, сміх у нього зараз був, як в сільського дурника.

— Микитко, тобі, напевне, спекотно, – сказала Уляна. – Може, в душ сходиш? А ми тут поки...

— Ага, — сказав Микита, продовжуючи безглуздо посміхатися. Пляшка, наче пістолет, бухнула в його руках, викидаючи фонтани піни. Микита пошукав очима чарки, але нічого відповідного не побачив. Зоряна встала, м'яко відібрала у нього пляшку, показала поглядом на бічні двері, шепнула на вухо:

— Давай, давай, не соромся. І не звертай уваги на те, що там висить.

Хихотнувши, вона присмокталася до пляшки. Микита слухняною сомнамбулою почимчикував у ванну.

На поличці над умивальником стояв якийсь закордонний шампунь, на сушарці бовталися небачені вузькі трусики тигрового забарвлення. Він не стримався, протягнув руку і доторкнувся до них, уявляючи, як мацає те, що приховано під трусиками у Уляни. Чи в Зоряни – хто там з них господарка цієї білизни? Втім, яка різниця. Стягуючи одяг і залізаючи під душ, він подумав, що, мабуть, помацав би і в обох.

Через десять хвилин, коли він вийшов з ванни, обмотаний рушником, всі ілюзії відносно мети його візиту розсіялися. Абсолютно гола Уляна нависла в поцілунку над перевернутою на спину Зоряною, вганяючи їй в поголене трикутником лоно якийсь довгастих предмет. Придивившись, Микита зрозумів, що це макет чоловічого статевого органа. Уляна давила на його торець, що нагадував зріз гриба, щодуху. Штучний член приглушено дзижчав. Зоряна стискала свої груди. На нього ніхто не звернув уваги.

Микита узяв з тумбочки шампанське, зробив декілька шипучих ковтків. Потім побачив напіврозкриту пачку сигарет «Gauloises». Значить, блондинки палять закордонний тютюнець. Яка-небудь «Ява», чи їхня западенська «Ватра», звичайно, це не для них. Відсьорбнувши французького пійла і закуривши французьку цигарку, Микита поглянув на дівчат. Он які білі буржуйки, справжні арійки. Їм лише кіс не вистачає і рогатих шлемів, щоб остаточно перетворитися на ідеологічного ворога. Справжнє уособлення Заходу.

Він вирішив дочекатися, поки його помітять, сів на стілець і відсьорбнув знову. У міру того як хміль заповзав в голову, думки плуталися все сильніше. Клятий Захід так легко узяв над ним верх – за допомогою тютюну та ковтка шампану.

«Что со мной происходит?» – подумав Микита, знов затягуючись солодкуватим димом. І проти власної волі посміхнувся. – «У меня все хорошо. У меня все очень-очень хорошо».

Безсоромні буржуйки кусали одна одну за пипки, змушуючи Микитині стегна приємно нити під рушником. Відчувши, що більше терпіти немає жодних сил, парубок відставив спорожнілу пляшку і кинувся в атаку.

***

Микита дивився на стелю та посміхаючись у подумах ще раз переживав те, що тільки-но з ним сталося. Такого він навіть в порнофільмі у приятеля не бачив. Дівчата спали, обнійявши одна одну. Він обережно, аби не

розбудити їх, піднявся та почав збиратися. Було, напевно, вже за північ. Жоден громадський транспорт вже години з дві не ходить.

Він копнув ногою резиновий член, що лежав на полу. Той стукнувся об стіну, торцева кришка відлетіла, і на килим висипалися батарейки. Від стукоту Зоряна ворухнулася, щось пробурмотіла крізь сон. Знов затихла.

Після секундної внутрішньої боротьби Микита взяв зі стільця, що стояв біля ліжка, сумочку Уляни та почав у ній порпатися. У невеличкому гаманці були переважно українські гривні. Не дай боже його з ними зупинить міліція! Але серед різнокольорових західних купюр він знайшов і рідну синю п'ятірку з кремлівською вежею на ній. Буде, чим розплатитися у таксі. Він хотів було вже поставити сумку на місце, але вирішив, окрім грошей, взяти якийсь західний сувенір на пам'ять про дівчат. На очі потрапили дві пластикові кульки, з'єднані невеличкою тоненькою мотузочкою. Саме те, що треба!

— *Пока, девочки!* – Тихо сказав Микита й безшумно закрив за собою двері.

— *Ловз Баллс.* – Прочитав він в ліфті напис на кульках. – *Что за ерунда?*

***

Нач-ку. рег. управл. 12-го отд.

Репорт

Согласно вашему приказанию о контроле иностранных туристов доношу: в прошлую среду поступило задание о взятии на контроль прибывших в Днепропетровск У.

Шульц и З. Кривоноженко, которые остановились в гостинице «Весна» в 415 номере. Контроль по указанным объектам длился сутки с 16.07. по 17.07.85 г.

Так как было приказание включаться самостоятельно в номера гостиницы и при наличии интересного разговора принимать необходимые меры, сержант Куприянов включился в номер 415 и зафиксировал наличие постороннего лица. Он доложил мне, и поскольку в номере разворачивались события циничного характера, я сказал, что продолжу контроль самостоятельно.

Контроль за номером иностранок Шульц и Кривоноженко продолжался до двух часов ночи, после чего посторонний покинул гостиницу. Его личность установлена – работник Приднепровской ЖД Никита Костылев. Мной зафиксирована интимная связь Костылева с гражданками Шульц и Кривоноженко, в том числе в извращенных формах. Копии аудиозаписей и стенограмму прилагаю.

Замнач. 1-го отд. 2-го спецотд. по Дн. обл. лейтенант ГБ Пругло

17 июля 1985 года

***

Вранці його розбудив телефонний дзвінок. Протинне брязкання старого апарата, прилетівши з коридору, немов кулеметом прострочило нюючий с похмілля череп, розметав шматки нічних видінь. Микита цілу хвилину тримав голову під подушкою, сподіваючись, що слухавку

візьме хтось з батьків, доки не зрозумів, що всі вже пішли на роботу. Довелось плентатись в коридор самому.

— *Костылев Никита Афанасьевич?* – Спитав сухий баритон на другому кінці дроту.

— *Я.*

— *Капитан Осьмачка. Не разбудил?*

— *Мм... Нн...*

— *Вот и хорошо. У нас к вам есть разговор. Догадываетесь на какую тему?*

Микита раптом пригадав усе. І зустріч з двома білявими западенками, і те, що потім сталося у них в номері. Сон зняло як рукою.

Не чекаючи відповіді, капітан продовжив:

— *Я думаю, нам нужно встретиться и поговорить. Да, лучше прямо сейчас. Не бойтесь, на работу не опоздаете, до вашей смены еще три часа. Адрес наш напомним? Записывайте: проспект Правды...*

***

За годину одягнений і вмитий Микита сидів в кабінеті перед чоловіком років тридцяти. Той був у сорочці з погонами, поряд на столі стояв бобінний магнітофон «Маяк».

— *Странно, а я думал, что вы сами приходите, причем без предупреждения, и в ночное время...* – спробував пожартувати Микита.

— *Времена меняются, Никита Афанасьевич, меняются...* – Відповів капітан, відриваючись від паперів, які проглядав останні п'ять хвилин, немовби не помічаючи

перед собою візитера. Вирішивши, що «клієнт доспів», він перейшов до справи. – *А скажите, товарищ Костылев, что вы забыли этой ночью в гостинице «Весна»?*

— *Зашел в гости к девушкам.*

— *Девушкам?*

— *Да, двум.*

— *И что за девушки?*

— *Зоряна и Ульяна. Филологи из буржуазной Украины. Они приехали к нам в этнографическую экспедицию.*

— *Это они вам это рассказали?*

— *Да.*

— *И вы поверили?*

— *А не надо было?* – До цього питання капітана Микита вів себе спокійно. Ну що вони йому вліплять? Спілкуватися ж з громадянами з Заходу не заборонено. А тут... Невже вони справді ніякі не філологи, а якісь шпигунки? Бррррр.

— *Кто знает, Никита Афанасьевич, кто знает?*

Капітан щось записав у блокнот.

— *И чем же вы с ними занимались?* – спитав він не-мовби без інтересу в голосі.

— *Шампанское пили.*

— *Только шампанское?*

— *Да.*

— *А что курили?*

— *Сигареты.*

— *Так-так. Только сигареты?*

— *Да. Какие-то французские.*

— *Интересно, а что скажет экспертиза об этих ваших сигаретах...* – Зирнув на нього Осьмачка, виклавши на стіл пакетик з кількома недопалками.

«Девушки только утром уехали, а эти уже успели у них в мусорке порыться». – Подумав Микита у розпачі. – *«Вот жуки-навозники!»*

— *На наркоманском жаргоне это называется «гильза».* – Пояснив капітан. – *Для курения марихуаны.*

— *Вам видней,* – буркнув Микита.

— *Шутки шутим... Это хорошо. Честному человеку отчего ж не развлечься хорошей шуткой. Так чем, говорите, вы там с ними занимались?* – капітан, неначе гіпно-тизуючи співбесідника, взяв пакетик кінчиками пальців і побовтав ним перед Микитою.

— *Ничем! А эти ваши патроны... или гильзы, или как их там, вы сами подбросили. Знаем ваши методы.*

— *Это мы тоже сами?* – посміхнувся Осьмачка і нажав клавішу магнітофону. «Маяк» розродився зойками та схлипами.

Микиті раптом стало дуже спекотно, навіть загуло у вухах.

— *Давай... ну... туди...* – почув він жіночий голос. Невже Зоряна?

— *Что?* – перепитали хрипко. – *Куда?* – Це вже він, Микита. Голос немов чужий, лише інтонації знайомі, але на плівці завжди так.

— *Туди! Прошу, котику! Тільки осторожно, спочатку гелем намасти... там, у сумочці... так, так... і собі...*

— *Давай поможу...* — включилася Уляна.

Осьмачка прокрутив секунд десять і знов запустив запис. Але діалогів більше не було, чулись лише Микитині ослячі крики й підбадьорливий стогін Зоряни: «Давай! Давай!»

Хлопець сидів червоний як рак. Інтимні слова у присутності сторонніх людей звучали якось неймовірно гидотно. «Спеціально на паузі найсмачніше місце тримав... – подумав він. – Бач, підготувався, наволоч гебешна... А й дванадцяти годин ще не минуло!»

— *Молодец!* – похвалив капітан, вимикаючи магнітофон. – *С обеими сразу переночевал! Наш парень! А что там такое жужжало всю дорогу, не поделишься?*

Никита молчал.

— *Впрочем, мы и сами догадываемся. На западе выпускаются такие резиновые члены с моторчиками, которыми разные импотенты жарят своих жен...*

«Сам ты импотент! – подумки огризнувся Микита. – Посмотрел бы я на тебя после третьего захода...»

Мовчанка.

— *Один вопрос остается...* – вирвав його зі спогадів капітан.

— *Какой вопрос?*

— *Вопрос о том, что же вы, Никита Афанасьевич, получили взамен? Дорого ли стоит ваше время?*

— *В смысле?* – Не зрозумів Микита.

— *В том самом смысле! Сколько эти бабы тебе заплатили?*

Микита був ошелешений. Кому заплатили? За що заплатили?

— *Вы про что?*

— *Хватит целку из себя строить! – капітан піднявся з-за столу. – Колись, сколько за ночь с таких-вот западенок берешь? И в какой валюте? А будешь дальше молчать, тебе же хуже будет!*

Микита не міг повірити, що його звинуватили в проституції. Та він донедавна і слова такого не знав.

— *Ничего я не получил! Я же не за деньги! Я просто!..*

— *Ничего, значит? Кому ты мозги паришь? Я таких, как ты, сотни видел! Рыло в пуху, а туда же, недострогу-идеалиста из себя строит!*

Микита мовчав, опустивши голову.

— *Ну, не хочешь говорить, не говори. – Погодився капітан, знов сідаючи на стілець. – Сегодня же сообщим по месту работы о нетрудовых доходах обходчика Костылева. Сам попросился.*

— *Подождите! –* Зупинив його Микита. *– Они мне дали кое-что... Но оно не ценное, так, просто на память...*

— *Так-так... –* капітан потер руки. *– А говоришь – ничего не получал. Давай, показывай, что у тебя там.*

Микита сунув руку в кишеню й виклав перед капітаном незрозумілий предмет біжутерії з надписом Love Balls.

— *Что это? –* підняв на нього очі кагебіст.

— *Сам не знаю. Ловэ баллс.*

Капітан взяв шари у руку, підкинув на долоні, роздивився на світлі, понюхав, навіть навіщось лизнув.

— *Вы какой язык учили в школе?*

— *Немецкий.*

— *Вот и я немецкий. Так что не знаю. Шарики какие-то.*

— *На память, говоришь, подарили?*

— *Ага, на память. На долгую.*

Капітан було хотів покласти кульки собі у портфель, але передумав та віддав їх Микиті. Якийсь копійчаний дріб'язок, тільки час з ним гаяти...

— *Ладно, Никита Афанасьевич, считайте, сегодня вы легко отделались. – Присівши на кут столу, він серйозно подивися Микиті в вічі. – Но советую вам сделать выводы и больше глупостей не совершать. Мы второй раз предупредить не будем. Спрыгивайте с опасной дороги, пока еще не поздно. Всем от этого будет хорошо. Вам – в первую очередь. Договорились?*

— *Д-договорились.*

— *Тогда до свидания. Надеюсь, вы больше не дадите нам повода вызывать вас к себе на ковер.*

Микита хотів було спитати «а где тут ковер?», але замість цього радо гаркнув:

— *Никогда!*

Він все ще не міг повірити, що біда його минула. З самого початку розмови Микита чекав, що гебіст почне «шити справу», робити з нього інформатора, стукача... Але Осьмачка вже занурився в свої документи, втративши до обхідника колії інтерес.

Дорогою на роботу Микита обійшов готель «Весна» за два квартали.

***

За три дні, коли поїзд «Єднання» знов пройшов повз Микиту у східному напрямку, якась добра душа (він не встиг розгледіти, хто саме) викинула йому з вікна багатофункціональний швейцарський ніжик. Рідкісна вдача!

Тепер у нього було два артефакти з Заходу. Добрий привод для того, щоби зазирнути на ринок.

***

Ринок на Калиновій був найбільшим у місті. Сюди з'їжджались торговці продуктами виробництва народного господарства з усієї області, а то й усієї республіки. А в невеличкому закутку, у дворах неподалік від ринку, під виглядом продавців потриманих речей збиралися любителі західної культури споживання. Тут можна було купити дещо з асортименту товарів Західної України і навіть решти Європи та США. Влада крізь пальці дивилась на цей капіталістичний шабаш, що межував із зразково-показовим об'єктом соціалістичної торгівлі. Час від часу на цю «барахолку» проводились облави, але це було скоріше «показухою», ніж серйозною боротьбою із спекулянтами. Багато хто з керівників міста мав тут свої інтереси.

Микиту тут знали. Він часто носив сюди ті нехитрі речі, які йому діставалися від щедрих пасажирів потягів. Сам не продавав, передавав свій товар задешево перекупщикам – беріг час та нерви (а раптом міліція!).

За ніж Микита отримав від Сергія (принаймні, всі тут знали цю людину під таким іменем) двадцять п'ять карбованців. А от щодо кульок у нього були сумніви.

— *Это что?* – Спитав Сергій у Микити.

— *Ловз Баллс.*

— *Я вижу, что тут это написано. Я спрашиваю, что это такое?*

— *Думал, ты скажешь.*

Перекупщик повертів незрозумілі кульки у руках.

— *Два рубля даю.*

— *Э, нет! Знал бы ты, с каким они трудом мне достались.*

— *Как хочешь. Больше не дам. Кто знает, что это за фигня? На вид – ничего серьезного.*

— *Ну и ладно. Оставляю себе, как сувенир.*

***

Микита часто дивився на ці загадкові кульки та намагався уявити, для чого вони потрібні. Але нічого конкретного фантазія йому не підказувала. Хтозна, а раптом щось релігійне? Там на Заході багато всіляких мерзотних сект. Може, це якийсь предмет, що використовується під час містичних обрядів. Микита на кілька секунд уявив собі, як ті дві білявки з готелю після сексу прив'язали його до ліжка, п'ють його кров, бубонять заклинання незрозумілою стародавньою мовою та намагаються задушити його цими кульками.

Ні! Кульками не задушиш: мотузка зовсім маленька.

Що ж це за кляті кульки! Не в дупу ж їх засовувати!

А якщо вони справді сектантські? Бабка колись казала йому, що такі речі можуть накопичувати темну енергію, і не слід їх тримати при собі... Стара взагалі багато

чого казала, всі знали, що у неї проблеми з головою. Але на всяк випадок, лягаючи спати, Микита залишив кульки на кухні.

***

За кілька днів він зустрів Василя. Той вчив в університеті англійську.

— *Слушай, помоги. Нужно кое-что с английского на нормальный перевести. Поможешь?*

— *Ну, если что-то недлинное.* – Відповів Василь.

— *Два слова всего. Ловэ Баллс.*

— *Чего-чего?*

— *Ловэ баллс!*

Василь задумався.

— *Если буквально переводить, то это значит «любные шарики». А откуда эти слова?*

— *Да у приятеля рассматривал пластинки на днях, и там одна песня так называлась. Спасибо.*

— *Ух... Приятель, говоришь, винилы собирает?*

— *Угу.*

— *А «Роллинг стоунз» у него есть?*

— *Не знаю, я особо там не рылся.*

— *А можешь познакомить?*

Микита вже був не радий, що вигадав історію з платівками. Наплівши другу, що колекціонер вінілу вчора поїхав аж до кінця літа до своєї тітки у Ленінград, він поспішно відкланявся.

Любовні кульки, значить. Що за любовні кульки?

Не придумавши, що робити з сувеніром, він приніс його молодшій сестрі Галці. Вона постійно скимлила, що їй нічим заколювати волосся, бо різнокольорові гумки – дефіцит, а тими чорними та некрасивими, що їх нарізають з велосипедних камер, Галка користуватися не хотіла.

Останнім часом вони були з сестрою на ножах, то чому б не спробувати з нею помиритися у такий спосіб?

— *Я видел, некоторые девочки перехватывают хвост шариками,* – сказав Микита. – *Вот и подумал, может, тебе надо...*

Він й справді бачив у школярок в волоссі кульки на гумці, але не був впевнений, що це той самий аксесуар, який зараз є у нього.

Сестра з зацікавленням схопила подарунок та почала крутити його в руках, але, прийнявши, скривилась і кинула кульки на софу, на якій сидів Микита.

— *Фу! Воняет чем-то.*

— *Чем воняет?* – Виричився на неї Микита.

— *Нестиранными трусами, вот чем!*

— *Да это ты сама воняешь! Дура!*

— *От дурака слышу! Урод!* – заверещала сестра й кинулась геть з кімнати.

Микита взяв кульки та понюхав. Знизав плечима. «*Придумывает, обезьяна!*» – подумав він.

Чи вони і справді чимось ледве помітно смердять? Та ні, це йому тепер мариться всяка дурня через Галку... Тьху!

Вранці дорогою на роботу Микита зустрів Зоряну.

— А, Нікіта-троглодіта! – Як і минулого разу вимовила вона свій недоречний жарт і щиро посміхнулась. Мабуть, під час останньої їх зустрічі він був на висоті.

— *Привет, Зорька!* – Відповів він дівчині її ж зброею.

Білявка намагалася цьомкнути його в щоку, але Микита відсторонився. На всяк випадок.

— Були проблеми через нас?

— *Да так... Обошлось.*

— Добре, що обійшлося.

Певний час вони промовчали. Потім Зоряна посміхнулась.

— О. До речі, а це ти мої вагінальні кульки вкрав?

— *Что украл?*

— Вагінальні кульки! Ну, знаєш, тренажер такий. Для вагінальних м'язів. Щоб були сильніші. Тобі ж сподобалось, як...

— *Вагинальные?* – приголомшено перепитав Микола. Його найгірші підозри підтверджувалися.

— Так. – Посмішка Зоряни стала пустотливою.

— *Нет, не я.* – Хлопець похитав головою. Не дай Боже, вона подумає, що він збоченець якийсь...

— Та й ладно. Ми, до речі, сьогодні додому повертаємось. За дві години їдемо. Прийдеш нас проводити?

— *Нет, я на работу иду.*

— Тоді ще побачимось. Будемо махати тобі з потяга.

— *Ну, я пошел!*

— Па-па!

Яка ж все-таки гарна краля ця Зоряна, і вагіна в неї справді сильна немов кулак, от тільки...

***

Вагінальні кульки! Вагінальні кульки! Це збочення якесь. Таке ж, як той електричний член, якого він зламав... І добре зробив, що зламав!

Микита брів на роботу немов прибитий лантухом. Як він не здогадався, що ці кульки вони собі пхали в... Добре, що він цю гидоту не лизнув! Чи таки лизнув?

Боже, який жах!

Як йому пощастило, що він живе з цього боку кордону, а не на Заході, де баби таскають у лоні, як в гаманці, різну погань. От він – капіталізм. Жодних моральних цінностей. Не дарма вони на нього отак кинулись і не познайомившись до пуття.

Кульки лежали в Микитиній кишені. Він боявся навіть торкатися до них – настільки вони були йому огидні. Уявити тільки, де вони були і скільки разів!

Краще б він гроші взяв з тієї сумочки!

***

На в'їзді на міст загорілося зелене світло. Прикордонники почали відкривати ворота, увиті колючим дротом.

За хвилину з-за повороту показався поїзд. Легендарне «Єднання» – міст між Заходом та Сходом колись єдиної України.

Микита, як і наказувала йому інструкція стояв по стійці «Струнко!» обличчям до рухомого об'єкта.

— Прощай! – Донеслося до нього з одного із перших вагонів поїзду.

Микита, попри огиду та інструкції, запустив руку у кишеню, витяг звідти кульки, прицілився та кинув їх у відчинене вікно. Як там бабка в дитинстві вчила?..

— *Откуда взялось, туда и уйди, кто послал, тот назад заberi!* – Крикнув він і потай перехрестився.

Частина Перша: Реве та стогне Дніпр широкий

Розділ 2. Садок вишневий коло хати

***

— І можеш не повертатися! – Крикнув він, коли Олена вже була в дверях.

Дурник! Коли Кость у запалі, то зовсім не слідкує за своїми словами! Щоразу таке їй каже! А за два тижні, коли Олена приїздить додому, він готовий їй ледь не ноги лизати. Кохає її.

От і цього разу – перебіситься. Вона приїде, а на столі свіжий сніданок, на тумбочці – ціла ваза рожевих троянд, на полиці – нові, обов'язково, дуже дорогі парфуми. Все це проходили багато разів.

***

А он і дівчатка! Зоряна та Уляна. Нові студенточки, що поїдуть з нею за Схід цього разу. Колись і вона ось так їхала зі своїми подругами та викладачем у Дніпропетровськ.

Тоді у місті з лівого боку Дніпра був суцільний приватний сектор та кілька робочих селищ, забудованих двоповерховими бараками. Не зрівняти з нинішнім Дніпропетровськом!

Зате в ті часи народ був переважно україномовним. Що не людина – справжній скарб для філолога-народознавця. Пісні, приказки, смачний Наддніпрянський діалект. Зараз у місті такого не почуєш. Ні в Дніпропетровську, ні в Січеславі. Східна частина колись єдиного міста тепер майже стовідсотково перейшла на російську. А західна – на літературну українську з численними галицизмами, які тепер чомусь дуже модні.

Тому й доводиться для того, аби зафіксувати залишки справжньої народної наддніпрянської культури, їздити з кожним роком все далі на Схід. Який парадокс!

Щось справжнє було там на Сході, в УРСР. Просте народне життя, яке майже не змінилося за останні сто років, не зважаючи на жодні колгоспи, планову економіку та «нову історичну спільноту – радянський народ». Навіть хати-мазанки там досі є! Неймовірний контраст порівняно з чепурними цегляними хатинками «буржуазної» частини України, вишикуваними в прямі ряди, зі супутниковими антенами на дахах та денаціоналізованим населенням під ними. Бо назвати українцями цих людей Олена як народознавець не могла. Клоновані галичани, червонороси, мова яких має мало спільного зі справжньою народною українською мовою Наддніпрянщини. Попросиш їх заспівати пісню, буде тобі «Там, під львівським замком» чи русинська «Кедь ми прийшла карта». Нічого свого, нічого автентичного. Забули.

Тому Олена й їздила двічі на рік туди, на Лівобережжя. Бо там поки ще була справжня Україна, яку вона пам'ятає з дитинства, яку всі знають з Кобзаря. «Садок вишневий коло хати, хрущі під вишнями гудуть».

А ще люди! Які там люди!

***

Українські прикордонники лише перевірили наявність радянської візи у паспорті. Україна ж бо вважає землі аж до Дону своїми. Тому навіть штампи про виїзд не ставляться, бо їдеш нібито не за кордон, а на тимчасово окуповані землі. Тому й мешканці УРСР де юре можуть потрапити на Правий Берег без будь-яких віз. Авжеж, якби їх хтось туди випустив.

Радянські ж прикордонники уважно роздивлялись паспорти Олени та дівчаток. Величезна кількість віз СРСР, певно, викликала в них підозру.

— *Какая цель вашего визита в СССР?* – Спитали вони саме в Олени, а не в Уляни та Зоряни, які їхали туди вперше.

— Наукові дослідження. Етнографічна експедиція.

— *Что? Не понимаю.* – Прикордонники, як і завжди, були з віддалених районів Країни Рад. Треба ж було, щоби вони не мали родинних та інших зв'язків з правобережними «капіталістами», не знали мови, не велись на провокації.

— *Из университета мы. Народное творчество собирать едем.*

Прикордонник ще раз перевірів, чи на фотографії у паспорті була та сама жінка, яка сиділа зараз перед ними, і врешті віддали їм з дівчатками документи та пішли перевіряти наступних підозрілих осіб у купе через одне. Треба сказати, що потяг був заповнений лише на третину. Отаке-от нещире «Єднання».

***

— Так! Дісталися нормально. Поселилися у готелі, як завжди. Все добре. Дівчатка, авжеж, дивляться на все широкими очима. Все нове, цікаве. Вже з хлопцем якимсь познайомитися встигли. Ага! Швидкі! Ні, не буду. Завтра ще подзвоню. Щастя! – З чоловіком розібралась. Як і очікувала Олена, його істерика закінчилася дуже швидко. І тепер, коли вона йому зателефонувала з готелю, він не згадав жодного із тих страшних слів, які лише вчора їй казав.

В Уляни та Зоряни сьогодні був вільний вечір в Дніпропетровську. Нехай побавляться дівчатка, вони вже дорослі, мають які-неякі, але голови на плечах. Тому справляються із пізнанням нового для них світу і без Олени. Тим більше, вона сама дала їм на всяк випадок презервативи. Обережність – понад усе!

Так що Олені тепер можна було зайнятися собою.

Вона взяла слухавку:

— Алло! Сергію? Ага, я! Так, вже у вас. Приходь до мене. За півгодини під готелем «Весна». Домовились!

Сьогодні в неї буде чудовий вечір!

***

Він такий кумедний!

Олена перебирала руками його волосся. Ну чому, чому вони живуть навіть не у різних містах, а у різних країнах, якщо їм так добре вдвох? Що за примхи долі? Невже Господь не міг оселити їх на сусідніх вулицях, зробити однокласниками, однокурсниками, колегами по роботі! І щоб обов'язково познайомилися вони ще змолоду. Бо

стільки років один без одного прожили! Стільки безглуз-
дих, сірих років! От і тепер вони проводять разом лише
кілька днів на рік. Та навіть не днів – годин!

Може, тому їм і так добре разом? Бо вони не всти-
гають звикнути. Бо вони не встигають знайти в партнері
якісь недоліки, щось нище, чорне та просто неприємне.

Чи це не любов? Чи це просто пристрась? Лише
секс. Кілька оргазмів на рік. Достатньо, щоб вважати цьо-
го самця/самку своїм, помітити її до наступного шлюбно-
го періоду.

Сергій заснув у неї на колінах. Бідна, замучена по-
бутом і системою людина. Ну й Оленою теж. Як вона зага-
няла коханця сьогодні ввечері! Ех! Приємно згадати!

Але сама Олена спати не хотіла та не могла. Стіль-
ки енергії після вечірнього чуттєвого марафону, стільки
думок!

Вона вийшла на балкон. Олена завжди просила, аби
вікна її номера виходили не на центральний проспект
Дніпропетровська, а на зворотну сторону, яка, хоч вважа-
лася й не такою престижною, але тут не було шуму. Можна
було сісти на балконі, курити цигарки й бути наодинці з
цим великим промисловим містом, сіамським близнюком
її рідного Січеслава.

Можна сказати, що вона була тутешньою. Десь тут,
на робочих висітках Лівого Берега познайомились її
батьки. Тут вони закохалися, тут вони одружилися й десь
зовсім неподалік від готелю «Весна», у приватному буди-
ночку по вулиці Каштановій вони зачали свою ненагляд-
ну доньку.

Олена ходила колись на Каштанову. Але на місті, де, за словами батьків, повинен був стояти їхній будинок, тепер була автобаза. Он вона, її можна було побачити прямо з цього балкону.

Проте народилася Олена вже у Січеславі. Тому обидва цих міста були для неї рідними. Обидва береги Дніпра.

Цього ніколи не зрозуміти тим політикам та представникам української громадськості, які зараз закликають забути навіки про Лівий Берег, бо там буцімто вже ніякі не українці, а москалі живуть. Бо російською мовою розмовляють, шанують Леніна й не знають Десяти заповідей українського націоналіста.

Ці западенці не відають, що це таке, коли половина твого серця, половина твоєї душі (та й половина родини) залишилась з іншого боку Дніпра, з іншого боку цивілізації, в іншій країні.

Цими вулицями ходили твої закохані один в одного батьки, на цих просторах сіяли пшеницю десятки колін твоїх пращурів, цими степами гарцювали славні бандити-козаки. І з якого це дива вона, Олена Гуртова, її родичі, друзі та мільйони інших українців повинні раптом почати думати, що це вже ніби не їхня Батьківщина, а країна-агресор, що ці чудові, хоч і заідеологізовані, люди – не їхні брати, а вороги, єдиною метою життя яких є знищення української нації та української держави як таких? Відколи це Галичина стала єдино правильною Україною з єдино вірним українській ідеї населенням? Навіть Адольф Гітлер, кумир деяких сучасних радикальних політиків, не дозволяв собі такої політики щодо фольксдойчів. А, навпаки,

захищав по-максимуму навіть тих із них, хто максимально асимілювався серед «нижчих» рас.

— Лена! – Її дніпропетровське чудо прокинулося.

— Іду-іду! – Крикнула вона Сергію, загасила цигарку, поправила волосся та кинулася у кімнату. Їхній марафон мав продовжитися.

***

У васильківському готелі «Чайка» не було вільних місць. Це зазвичай властиво всім готелям у Країні Рад. Стороння людина не могла туди потрапити, навіть, якщо там не було жодного постояльця.

А у Олени та її підопічних дівчаток була універсальна відмичка від багатьох замків Радянського Союзу – паспорти Української Держави. Не всі ж бо тут у селі, де люди досі розмовляють місцевим діалектом української, зразу розуміють, що перед ними іноземці, а не їхні безправні співгромадяни, перед якими гріх не гримнути дверима.

Завбачивши сині корочки з золотим тисненням «Україна», адміністратор готелю змінилася з лиця та простягнула їм три анкети. Виявляється, не так вже й немає місць у цьому закладі.

***

У таких маленьких містечках і селах головною проблемою було чимось себе зайняти у вільний від досліджень час. Поки вони з дівчатами селилися, поки улагоджували питання щодо свого перебування тут, вже була майже шоста. Тобто пошта не працювала, газети придбати

було ніде. Але була ще книгарня, яку Олена запримітила ще коли вони щойно приїхали у Васильківку. Книгарня була прямо напроти їхнього готелю.

О, диво! Двері магазину «Книжки, канцтовари» відчинені, хоч на годиннику була вже за п'ять хвилин шоста – небувалий випадок для радянських магазинів, котрі, як до того звикла Олена, зачинялися приблизно за півгодини до необхідного часу.

Проте Оленчиному щастю не судилося тривати довго.

— Куди прешся? Зачинено! – Гаркнула на неї жінка за прилавком.

— Так ще ж п'ять хвилин!

— Зачинено, сказано тобі!

— П'ять хвилин. Мені тільки книжечку придбати. Оцю. – Олена тицьнула пальцем на «Уліса» Джойса в перекладі українською. Предивно ж у СРСР відбувається логістичний процес! У місті б таку книжку з руками відірвали, проте у міські книгарні вони не поступають – усі розходяться по сільських, де така література нікому й задурно не потрібна.

— Приходьте завтра!

— Та одну ж тільки книгу!

— Яку книгу? Я на концерт запізнюсь! – Не здавалася продавщиця. – Виходьте! – Вона вийшла з-за свого прилавка та усім своїм кремезним та роздратованим обличчям показала, що може зараз і силу застосувати, якщо нетямуща громадянка не залишить приміщення магазину.

Оленка позадкувала до виходу.

— А що за концерт? – Спитала вона вже стоячи в дверях.

— *Отчетный*. У нашому ДК. Там моя донька танцювати буде.

От і знайшлося, чим себе зайняти ввечері.

***

Ох вже ці дівчатка!

На якісь півгодини залишила їх, а цих вертихвісток вже й сліду немає. Напевно, пішли симпатичних хлопців вулицями Васильківки вишукувати. Тому доведеться йти на звітний концерт місцевого будинку культури самій.

***

Не можна було сказати, що любов до культури була масовим явищем у цьому селищі. Щоправда, і концерт невеликий стосунок до неї мав. Народу тут не набиралося й на половину залу. І ті, що прийшли, скоріш за все були родичами та знайомими членів місцевої художньої самодіяльності.

Якби не природна допитливість та науковий ступень народознавця, Олена, напевно, так і заснула би в цьому незручному кріслі. Виступи йшли один за одним без жодної концептуальної складової. Діти-танцюристи чергувалися із дорослими, які читали вірші та показували фокуси. А вже на їхнє місце знов поверталися діти зі своїми танцями у шароварному стилі. Радянське уявлення про українську народну культуру було дуже обмеженим.

Увагу Олени привернули лише два виступи. У першому якійсь хлоп грав на роялі щось із класики. Причому, так погано грав, що аж добре! Цікавий номер! У сучасному авангардному стилі. Хоча навряд чи сам хлопець вважав себе авангардистом. Йому ж не вижити із таким клеймом у цій державі.

Ну а вдруге привернув Оленчину увагу до сцени виступ місцевого дитячого хору під керівництвом заслуженого працівника культури Павла Івановича Булаєнка. Дітки ці справді добре заспівали. В класичному стилі, майже забуті народні пісні. Браво!

— Браво! – Аплодувала стоячи Олена під кінець виступу цього хору. – Браво!

І тут вона замовкла. Бо на сцену вийшов кланятися Він. Павло Іванович Булаєнко власною персоною.

Олена чомусь уявляла собі, що цей заслужений працівник культури повинен бути добродушним дідусем пенсійного віку. А тут на сцену вийшов підтягнутий чоловік років сорока. Неймовірний красень.

— Дівчата, що ж це робиться? – Подумала про себе гостя із Січеслава.

***

В готелі «Чайка» вона не ночувала. Бо після закінчення концерту Олена підійшла до Павла Івановича нібито задля користі народознавства. Адже такий пласт народних пісень, які заспівав керований ним хор, мав вирости на благодатному фольклорному ґрунті цього краю. А вона задля того, аби збирати усну народну творчість, сюди й приїхала.

Проте за півгодини спілкування на лавочці в сквері неподалік від будинку культури (туди запропонував перенести розмову про місцевий фольклор Павло Іванович) усі наукові теми було вичерпано, й співрозмовники перейшли до активних дій – тобто до поцілунків. А далі все відбувалося по накатаній тисячоліттями схемі, вже у нього вдома.

Хоч Олена про це не мала змоги дізнатися через власну заклопотаність, Уляна та Зоряна також не ночували у своєму готельному номері.

***

Заслужений працівник культури УРСР Павло Іванович Булаєнко був чоловіком із багатьма чеснотами. По-перше, він до нестями любив народну українську культуру свого краю – Васильківщини. Він досліджував її з молодості, збирав пісні, казки, прислів'я та приказки, й усім цим був радий поділитися з науковцем із Заходу. А по-друге, він був просто чарівним чоловіком майже двометрового росту, з широкими плечима та волоссям й очима кольору чорнозему. З кожним днем Олена все більше і більше закохувалася у цю надзвичайну людину. Так, ніби вона не доросла жінка, викладач кафедри народознавства Січеславського національного університету, а мале дівчисько без клепки в голові.

Але ж яке то було щастя!

***

Наступні дні Олена провела в раю!

Вони щодня їздили по селах району, спілкувались із місцевими мешканцями: бабусями, дідусями, людьми середнього віку, які ще пам'ятали власну народну творчість, ті пісні, які існували на цих територіях століттями. Без західних та східних нашарувань. Навіть молодь, дітки, й ті могли легко заспівати якусь старезну пісню та своїх зібраннях-посидінках, а не солодке естрадне, як це роблять в Українській Державі, чи партійно-ідеологічні пісні про любов чи людські досягнення, які співають вечорами підлітки в десятках районних центрів УРСР, в яких побувала Олена.

Вона бачила у цьому результати подвижницької діяльності тутешнього деміурга – Петра, Петрика (так вона називала його наодинці, а при людях вони трималися нарочито стримано, по-діловому).

Важко було переоцінити масштаби роботи цієї незвичайної людини, цього титана. Майже в кожному селі району він керував гуртком народних співів. Розшукував усе нові й нові пісні, які потім виконували його юні вихованці.

Олена закохувалась у цей чудовий край. Вона закохувалась у цю чудову людину. Це була, напевно, найліпша, найпродуктивніша етнографічна експедиція за всю історію її досліджень, за всі майже двадцять років її дослідницьких блукань Радянською Україною.

Отак би придбати десть отут будиночок з великим вишневим чи яблучним садом, завести курей, худобу якусь, kota. Народити діточок та зістаритися серед всієї цієї наддніпрянської краси разом із Петриком. Створити тут нову

генерацію українців, що поєднують у собі капіталістичні знання про світ, соціалістичне розуміння праці, товариства та дружби народів і споконвічні українські народні традиції. Надукраїнці! Новий тип людини!

***

— Так, любий! Все добре! – спілкувалася вона телефоном із Костем. Скільки тут було напряду від Васильківки до Січеслава? Кілометрів сімдесят? Зовсім поруч. Але його голос звучав, ніби з іншого світу. З минулого. Чи взагалі з потойбіччя. Своє життя у Січеславі тут здавалося Олені чимось нереальним, якимсь дивним сном, від якого не шкода прокидатися. Її реальність була тут і зараз. – Авжеж, не телефоную! Ти б знав, скільки тут роботи! З ранку до пізнього вечора їздимо селами, спілкуємось, записуємо, записуємо, записуємо. Ти просто не уявляєш, як я втомлююсь за день! А ти як? Усе нормально? Ну й добре. Давай. Цілую. Щастя!

***

— Любий, а, любий? – Сказала Олена, лежачи головою на богатирській руці свого Петрика.

— Мммм?

— А якщо я залишусь? – Спитала вона.

— Що?

— Залишусь тут з тобою. Одружимося, заведемо діточок.

— Давай краще я до тебе.

— Не мели дурниць!

— От і ти не мели дурниць! – Підсумував її коханець.

***

У суботу вранці в її номер у готелі хтось постукав. Олена не зразу піднялася, тому там постукали ще наполегливіше.

— Відчиняйте! – Лунав голос з-за дверей. – Я кажу, відчиняйте!

Олена вмить прокинулася.

Що це? Гебешники за нею прийшли? Кому ще знадобилося б так настирливо домагатися того, аби вона відчинила двері.

— Хвилинку! Хвилинку! – Олена металася кімнатою.

Що робити? Що робити?

Глянула за вікно. Другий поверх. Не так уже й високо. Зможе зістрибнути, нічого собі не зламавши. Але що потім? Куди вона подінеться? Вона просто не зможе залишити цю країну!

— Відчиняйте!

Ех, добре! Вона все ж таки громадянка Української Держави. Тут у Дніпропетровську є консульство, воно допоможе. Врешті-решт вона й пригадати не могла, аби зробила щось таке, що могло зашкодити Радянському Союзу. Олена відкрила двері. Там стояла адміністратор цього маленького готелю:

— Суботник!

— Перепрошую, що? – Не зрозуміла Олена.

— Суботник! За десять хвилин всіх чекаємо внизу. Роздамо лопати, граблі, фарбу.

— Який суботник? Я – українська громадянка. Я тут живу за гроші!

— А мені що з того? В мене план по людях! Збирайтеся! Нема часу з вами розмовляти!

***

Олена вперше брала участь у суботнику, й ця радянська традиція їй неймовірно подобалася. Це ж геніально – змушувати людей самим приводити до пристойного вигляду світ, що їх оточує. Це плекає в людях дбайливе ставлення до природи, до місцевості, де вони живуть. Бо якщо вони десь нахаркають чи насвинячать, то самі ж це й будуть прибирати. І чим більше будуть себе вести як свині, тим більше потім будуть через це страждати у свій же вихідний день.

Так, Олена, безумовно, хотіла б жити у цьому суспільстві!

***

Вона була майже у нестямі від щастя. Щойно... Десять хвилин тому Олена зустрічалася тут у Васильківці з хлопцем років двадцяти п'яти. Кілька місяців тому померла його бабуса і йому дісталася її стара хатка понад берегом річки Вовчої. Сам він жив у Дніпропетровську й не дуже хотів переїжджати на малу батьківщину своїх пращурів. Тому хлопець був радий продати цю хатинку, свій спадок Олені. Вона прорахувала. Якщо позичити дещо у

знайомих, то в неї вистачить. Тут, в Радянській Україні, на відміну від Української Держави, нерухомість коштувала не дуже дорого.

Тож попередні домовленості з власником хатинки її мрії вже були. Залишалося лише повернутися до Січеслава, закінчити там усі справи, позичити гроші, зібрати речі та переїхати сюди. Навряд чи у неї були б якісь проблеми з дозволом на проживання. В УРСР полюбляли, коли за паденці (а «западєнцями» тут вважали всіх, хто жив на правому березі Дніпра) кидали своє сите дрібнобуржуазне життя й переїжджали на Лівий Берег в пошуках всесвітньої справедливості та заради боротьби за мир в усьому світі.

Олена світилася від щастя й не могла дочекатися, коли розкаже цю новину своєму коханому Петрикові.

— Петрику! Петрику! – Закричала вона, коли підійшла до хвіртки його будинку. – Петрику! Виходь! Виходь скоріше! Я сказала, виходь! Петрику!

Заслужений працівник культури УРСР не вийшов, він вискочив зі своєї хати.

— Я вас слухаю. – Сухо сказав він.

— Петрику! Я все вирішила! Я куплю тут хату! Я вже домовилась!

— Ви про що? – Не розумів чоловік.

— А чого це ти до мене на Ви? – Здивувалася Олена. – Ааа.... – Вона зрозуміла. Певно, у хаті був хтось зайвий, при кому не можна було розкривати свої почуття та відносини. Тому жінка перейшла на шепіт: – Тоді я зайду пізніше. За годину, дві? Треба стільки тобі сказати!

— Ні, дякую. Це мені не потрібно! – Голосно сказав Петро. – До побачення!

— Петрику, ти що? Ти чого? – Розгубилася Олена.

— Не приходь більше. Все скінчено. – Сказав він ледь чутно.

Вона ошелешено застигла.

— Геть звідси! Я тебе благаю. Геть! – Він навіть штовхнув Олену й вона, не очікуючи цього, впала.

З хати пролунав жіночий голос.

— Петрику, милий, хто там?

— Та так. По роботі! – Відповів він цій жінці.

— Ти диви! Не встигла я поїхати у відрядження, так він зразу у гречку!

— Та що ти верзеш? Це колега! – Виправдовувався Петро.

Олена, не встаючи з землі, побачила те, чого не було ще вчора. На безіменному пальці лівої руки Петра, якою він оперся о калитку, була обручка. Та він одружений!

От же ж!.. От же ж...

Вона кинулася бігти звідти, з місця, яке ще вчора було для неї раєм, а тепер стало свідком її ганьби. Клятий Петро! Клята Васильківка! Клята Радянська Україна! Ніколи вона більше не повернеться у це гниле місце! Ніколи!

***

Вони їхали на поїзді в трьох мовчки. У дівчаток був якийсь свій сум. Напевно, не хотіли повертатися з Дніпропетровська до Січеслава. Дурепи! Сплутали свої інтимні почуття, свої пристрасті з любов'ю до цієї жакливої, тоталітарної...

літарної держави, де гноблять українську націю, знищують її історію та культуру.

В Олени ж був свій сум. Але вона про нього намагалася не думати. Вдома її чекала кохана людина – Кость. А в сумці чекав на її вільний час «Уліс» Джеймса Джойса в українському перекладі, якого вона придбала в найбільш неочікуваному місці, яке тільки можна було уявити для цього – у маленькій книгарні в селищі Васильківка Дніпропетровської області УРСР.

Частина Перша: Реве та стогне Дніпр широкий

Розділ 3. Орлиний зір

***

Павло відверто не любив Радянську Україну...

Якщо ви дочитали першу половину цих історій і хочете ще, саме час написати Максиму Беспалову на sicheslavet@meta.ua і замовити повну версію електрогнанижки всього за 20 грн.

У нашій заочній дискусії з піратською спільнотою доволі часто лунали три аргументи

- 1) Я не хочу купувати kota в мішку*
- 2) Я не хочу, щоб на мені наживалися ненажери видавці*
- 3) Ось якби у вас була картка Приватбанку...*

Ми йдемо назустріч цим доречним вимогам.

- 1) Ви вже маєте уявлення про цього kota*
- 2) Усі розрахунки ітимуть через Максима*
- 3) Він сам сповістить вас номер картки Приватбанку чи гаманця Веб-мані і підкаже, як це можна сплатити не в інтернеті, якщо вам це складно*

Варто лише сказати собі: «Хочу!»

Замовити паперву версію книги «Східний вал. 1985» з доставкою проштою по Україні і самовивозом в Києві можна за адресою elektroknyda@mail.ua Або придбати її у мережі книгарень «Є» у Києві, Харкові, Львові, Вінниці, Івано-Франківську тощо.

*З повагою,
Антон Санченко*

Максим Січеславець (Беспалов) – автор із Дніпропетровська, що відводить інтелектуальним іграм, мандрам і власному блогу не менше часу та зусиль, ніж літературі. Він встиг відзначитися в телевізійній версії вікторини «Що? Де? Коли?», відвідав 20 країн світу та став лауреатом премій «Євроформат 2008» і «Смолоскип 2011».

«Східний вал» – альтернативна історія про розділені кордоном міста Дніпропетровськ та Січеслав. І про те, як примхи історії та політики і повсякчасне, іноді навіть збройне, протистояння двох берегів Дніпра позначаються на долях простих українців, мешканців цього химерного міста.

Виявляється, що два світи – то не тільки два дитинства, але й дві юності, дві зрілості і дві старості. І, попри все, існує незмінне і дещо ревниве зацікавлення одне в одному.

ISBN 978-617-7026-10-4

9 786177 026104

ISBN 978-617-7026-10-4

978-617-7026-02-9 (серія)